

Sången vi sjunger – trons och tidens spegel

Av Lena Petersson

Nya tider och nya länder, nya sånger och nya händer.
Gud ska tjänas av fler och fler.
Herrens lov får ej tystas ner. Sjung till Herren en glad ny sång...¹

En glad, ny sång sjöng kyrkans ungdomar i början på sjuttioalet. Sången ovan, med text av Tore Littmarck, publicerades i sångsamlingen *Tillsammans – visor, låtar och spirituals*, som enligt utgivarna var ett försök att samla upp och ge ut de sånger som just då (1970) sjöngs av unga kristna.² De försöken har fortsatt, och med jämna mellanrum dyker det upp sångsamlingar med liknade intentioner.³

Frågan är vad unga kristna sjunger idag.⁴ Är det fortfarande glada, nya sånger? Vilken syn på livet, på Gud och på tron speglas i dagens sånger? Vad säger sångerna om tiden – om inställningen till nutiden och framtiden, om föreställningar inför det kommande millennieskiftet? Kan man spåra påverkan av allmänna kulturyttringar, t.ex. de som rymts i begreppen postmodernitet och nyandlighet?

Utifrån dessa frågeställningar avser jag att först säga något om utvecklingen vad gäller produktionen av sångmaterial, riktat till unga kristna under de senaste årtiondena. Därefter kommer jag att lyfta fram och reflektera kring innehållet i några konkreta sångexempel, framförallt ur nutida mäss-

¹ *Tillsammans – visor, låtar och spirituals*, Verbum, Stockholm 1974 (© 1970), s. 20.

² *Tillsammans*, se ovan, ur förordet, s. 5.

³ Även andra förlag ger ut sångsamlingar, så t.ex. förlag knutna till de fria samfundet. Jag har valt att studera de böcker som Verbum gett ut, då de enligt min erfarenhet har en större spridning framförallt när det gäller ungdomsverksamhet inom Svenska kyrkan.

⁴ Med begreppen "unga kristna", "ungdomsverksamhet" och "konfirmandarbete" avser jag i denna artikel i huvudsak ungdomar och verksamhet inom Svenska kyrkans ram. Där har jag varit verksam på olika plan inom såväl ungdomsarbetet som konfirmandarbetet i över tjugo år. Begreppet "ungdomar" är svårdefinierat, men innebär ofta mer än åldersgruppen "tonåringar". Det kan, åtminstone i vissa sammanhang inom Svenska kyrkan och enligt min erfarenhet, omfatta människor upp emot fyrtioårsåldern. En anledning till detta är förmodligen den svenskkyrkliga åldersstrukturen med en tydlig slagsida åt pensionärer i flera sammanhang, såväl vad gäller gudstjänstbesökare som de beslutande församlingarna. Det innebär att det som marknadsförs som "ungdomsmusik" eller "ungdomsmässa" appellerar till en bredare krets än enbart tonåringar.

sor. Slutligen ämnar jag presentera och kommentera en nyskriven mäs­sa, vars titel anknyter till årets tema i Svenskt Gudstjänstliv, nämligen *Apokalyps – en mäs­sa i den yttersta tiden*.⁵

FRÅN VISOR TILL MÄSSOR

Bara tre år efter *Tillsammans* kom uppföljaren *Mera tillsammans* (1973), nu med undertiteln *Visor, låtar, gospels och spirituals*.⁶ I båda sångböckerna har en del material hämtats från den amerikanska gospeltraditionen och annat ur populärmusiken. De flesta sångerna är dock relativt nyskrivna med profilerat kristet innehåll. Flera av visorna återfinns i nuvarande upplaga av *Den svenska psalmboken*.⁷ Därefter dröjde det drygt tio år innan nästa större sångsamling med ungdomsinriktning gavs ut på Verbum. I mellantiden gavs ett antal häften med bibelvisor ut via RKU-förlaget.⁸ De visorna är ofta korta, tänkta att upprepas eller möjliga att sjunga i kanon. Texterna är antingen ordagranna eller mycket lätt omskrivna citat ur bibeln. Utöver detta har sångerna från Taizé, genom direktimport med de hundratals ungdomar från Sverige som varje år besöker kommuniteten i Frankrike och via ett antal häften med Taizésånger, fått stor genomslagskraft i såväl ungdoms- som vuxensammanhang inom Svenska kyrkan.

Cantarellen gavs ut 1984 med liknade intentioner som *Tillsammans*. *Cantarellen 2* trycktes 1997. Även i dessa båda samlingar ingår ett antal visor ur populärmusiken, medan tonvikten ligger på sånger med kristen profil. I förorden (likalydande) till de båda böckerna skriver utgivarna att sångerna handlar om "livet och livets mening, om tro, trygghet och tvivel, solidaritet och relationer, fred och framtid, glädje och sorg, miljö och natur".⁹

En jämförelse mellan dessa båda böcker uppvisar en notervärd skillnad som jag menar speglar en trend i den svenskkyrkliga ungdomsvärlden. Av *Cantarellens* 105 sånger ingår tjugo senare i *Den svenska psalmboken*. Fem av dem fanns med i 1937 års psalmbok, resten är nytillskott.¹⁰ Dessutom har

⁵ *Apokalyps – en mäs­sa i den yttersta tiden* finns utgiven som körhäfte, vilket även inkluderar förslag på gudstjänstordning och förlaga till agenda; Verbum (Stockholm) 1997. Mässans text och musik är skrivna av Ingmar Johansson (med undantag för en sats, *Trots allt*, där även Olle Carlsson medverkat i textskrivandet). Arrangemangen är gjorda av Ingemar Berglind. Mässan finns inspelad på CD, Signatur 89972. Till CD:n finns ett texthäfte med sångtexterna. Den som köper CD:n stöder Diakonias och Lutherhjälps arbete i Burma, El Salvador och Eritrea.

⁶ *Mera tillsammans – Visor, låtar, gospels och spirituals*, Verbum, Stockholm 1973.

⁷ *Den svenska psalmboken*, Verbum, Stockholm 1986; några av visorna: *Jag skulle vilja våga* tro Sv.ps. 219, *Tom är graven i klippan* Sv.ps. 612, *Guds kärlek är som stranden* Sv.ps. 289.

⁸ RKU-förlaget var Riksförbundet Kyrkans Ungdoms förlag. Visorna gavs först ut under benämningen *Bibelvisor*, senare under benämningen *Församlingsvisor*. Tyvärr saknar flera häften årtal för utgivning. *Församlingsvisor 2* gavs ut 1982, *Församlingsvisor 3* kom 1986.

⁹ *Cantarellen*, Verbum, Stockholm 1984, samt *Cantarellen 2*, Verbum, Stockholm 1997, ur förorden (omnumrerade sidor).

¹⁰ Bland dessa finns t.ex. *Så länge solen* Sv.ps. 602, *Vi reser ett tecken* Sv.ps. 398, *Var inte rädd* Sv.ps. 256, *För att du inte* Sv.ps. 38, *Blott i det öppna* Sv.ps. 90, *Måne och sol* Sv.ps. 21.

tre sånger kommit med i den senaste upplagan av sånger för gudstjänstbruk i Svenska kyrkan, *Psalmer i 90-talet*.¹¹ Detta visar, menar jag, på en utveckling där såväl visgenrens melodi som text legitimerats och fått plats i Svenska kyrkans officiella psalmböcker. Ett annat tecken på detta är att flera av de nyare sångerna i *Den svenska psalmboken* har försetts med ackordanalys, vilket indikerar att de kan framföras på annat sätt och med andra instrument än som fyrstämmig sats spelad på orgel. Det innebär också att det bland psalmer och psalmförslag finns sånger som, åtminstone enligt utgivarna till respektive *Cantarellen*, kan tilltala ungdomar eller dem som kan inlemmas i begreppet unga kristna. I *Cantarellen* finns också ett tiotal bibelvisor samt en liturgisk sång, ett Kyrie från ortodox liturgi.

Även *Cantarellen 2* innehåller några sånger som numera ingår i *Psalmer i 90-talet*.¹² Mer intressant är att av de 93 sångerna är minst tretton liturgiska sånger. Detta är tyvärr, med ett par undantag, inte noterat vid respektive sång i *Cantarellen 2*. Identifikationen bygger på jämförelse med de mässor jag samlat in som underlag för mitt avhandlingsarbete, med syfte att analysera teologin i nyskrivna svenska mässliturgier.¹³ Av dessa används flera, enligt min erfarenhet, vid ungdomsmässor i Svenska kyrkan. De mässor som finns representerade i *Cantarellen 2* är *Andetag i Kosmos* (fem sånger) och *Mysterium* (fyra sånger). Vidare finns följande mässor representerade med var sin sång: *Dömlässan*, *Himlen inom*, *Rockmässan* samt *Se mej Gud*.¹⁴

Detta ger anledning till reflektion dels kring mässans betydelse för ungdomsrörelsen, dels över betydelsen av nyskriven text och musik i liturgin. Att sånger ur mässorna finns med i *Cantarellen 2*, indikerar att de anses så kända eller så relevanta att de fått status som självständiga sånger, vidare att mässorna (och sånger i dem) anses ha en stor plats i ungdomsrörelsen och att det av den anledningen är naturligt att ta med dem. Detta stöds också av att det de senaste åren producerats ett antal nyskrivna mässor. En annan möjlig tolkning är att de nya liturgiska sångerna genom sin utformning

¹¹ *Dansa med änglarna* ps. 854, *Där Guds Ande är* ps. 817 samt *Så går jag nu till vila* ps. 860.

¹² Exempel på dessa är: *Jag tror på en Gud* ps. 810, *Du vänder ditt ansikte till mig* ps. 835, *Barn och Stjärnor* ps. 843.

¹³ I materialet till avhandlingen ingår mässor från 1986 och framåt, där såväl text som musik är nyskrivet, svenskt material. I ett arkiv på Kyrkans Hus i Uppsala finns en hel del mässliturgier, övriga har jag fått tag på genom egen efterforskning. För närvarande består mitt material av drygt fyrtioåttio mässor, varav majoriteten är utgivna under senare delen av 90-talet.

¹⁴ *Andetag i Kosmos*. Text och musik: Tomas Boström. En del av ett livsfrågematerial för tonåringar. Utgiven på Wessmans (Slite) och Konkarongen (Romakloster) 1993. *Mysterium – en mässa om livets insida*. Text och musik: Ingmar Johansson. Utgiven på Verbum förlag (Stockholm) 1994. Finns inspelad på CD, Signatur 8-9941. *Dömlässan*. Text: ur Kyrkohandboken 1986, bibeltext samt Leif Nahnfeldt och Jonas Petersson. Musik: Leif Nahnfeldt. Utgiven av SKS Västra Värmland (Arvika) 1996. Finns inspelad på CD, KRMA 177. *Himlen inom*. En svensk folkmässa sammanställd av Anders Nyberg. Texter: Anders Nyberg m.fl. Musik: Traditionella folkmusiklåtar och koralvarianter. Utgiven på Uttryck (Uppsala) 1993. Västerås 1994. Finns inspelad på CD, VSCD 001. *Rockmässan*. Text och musik: Anders Bergkvist. Ingår i *Skrifter från Västerås stift* 1994:3. *Se mej Gud!* En ung mässa från Västanfors församling. Ingår i *Skrifter från Västerås stift*, 1994:4 (Instrumental- & körutgåva), 1994:5 (Agenda med texter och melodi), tredje uppl. Västerås 1997.

lockar till användning även utanför själva mässan. Det kan i sin tur vara en följd av att texter och melodier medvetet komponeras så att de blir angelägna även i andra sammanhang.

En intressant fråga, som jag återkommer till, är vad detta innebär för texterna och teologin i de liturgiska sångerna. Låt oss först konstatera att detta är något förhållandevis nytt. Även om vissa satser ur Svenska kyrkans ordinarie liturgi, t.ex. Laudamussatser, används även i andra sammanhang, måste det räknas till ovanligheterna att någon, ens bland de mycket fromma, nynnär på en av Sanctus- eller Agnus Dei-satserna i den gregorianska mässliturgin eller att dessa används vid t.ex. morgon- eller aftonandakter utan eukaristifirande.

En slutsats av detta är att ungdomar mött sångerna i mässan – d.v.s. att de deltagit i eukaristifirande som sker enligt de nyskrivna mässornas ordning. Vidare att nattvardsfirande är viktigt för ungdomar och att det firas mässo ofta, så att det är möjligt att skriva sånger som via mässan får sin spridning och att mässfirandet är en så stor angelägenhet att det blir intressant att arbeta med utformningen av eukaristin.¹⁵ I och med att sångerna nu publiceras som självständiga sånger, sprids de även som enskilda sånger utan anknytning till mässan.

Det finns andra publikationer som visar liknade intresse för mässan. På riktigt är ett nytt konfirmandmaterial som är uppbyggt efter mässans satser, vilka i materialet kopplas till konfirmandernas erfarenheter.¹⁶ I *Tillägg till Den svenska kyrkohandboken III–IV*¹⁷ ligger tyngdpunkten på att presentera nya mässor. Tillägget innehåller också ett antal förslag på alternativa, liturgiska sånger, av såväl svenskt som utländskt ursprung, presenterade som enskilda satser och ordnade så som de vanligtvis förekommer i en mässo. *Hela världen sjunger* är en ny sångsamling med sånger från den världsvida kyrkan i urval och översättning av Per Harling.¹⁸ I denna är nästan hälften av materialet liturgiska sånger från olika delar av världen, också ordnade efter respektive sats i mässan. Här anges från vilket land sången är hämtad, men tyvärr oftast inte från vilken kyrkotradition eller om satsen är hämtad ur en officiell liturgi eller ur ett alternativ.¹⁹ Detsamma gäller det senaste tillskottet av gudstjänstmaterial för Svenska kyrkan, *Gudstjänster under kyrkoåret*, vars musikbilaga också presenterar ett antal alternativ till mässans ordinarium.²⁰

¹⁵ Detta kan ses som ett resultat av en utvecklingen under 90-talet inom Svenska kyrkan mot ett ökat mässfirande, såväl vad gäller antalet kommunionstillfällen som antalet som deltar i kommunionen vid respektive mässo. Se t.ex. Straarup, Jørgen, red: *Perspektiv på Svenska kyrkans statistik 1994*, TRO & TANKE 1995:6, s. 128f.

¹⁶ Blom, Eva-Maria, m.fl.: *På riktigt*, Verbum, Stockholm 1998.

¹⁷ *Tillägg till Den svenska kyrkohandboken III–IV*. Svenska kyrkans församlingsnämnds serie *Mitt i församlingen* 1993:4. Red. Nils Henrik Nilsson. Stockholm 1993.

¹⁸ Harling, Per, *Hela världen sjunger*, Verbum (Stockholm) 1997.

MUSIK FÖR VÅR TID

Att bestämma genrer på nutida musik är inte helt enkelt; framför allt inte när det rör sig om den s.k. afroamerikanska musiktraditionen, där det florerar ett stort antal bestämmningar som ligger nära och delvis överlappar varandra. Eftersom inte alla mässorna/sångerna finns inspelade, får den genre som anges (när detta sker) anses gälla. Rock är en ofta återkommande genrean-givelse. En annan musikalisk iakttagelse gäller melodierna. I flera sånger är synkoper mer regel än undantag. Det betyder att melodierna accentuerar obetonade taktdelar – en melodistil som också hör hemma i den afroameri-kanska traditionen.

I förorden till flera av de nyskrivna mässorna beskrivs just längtan efter ny musik. Ola Söderberg skriver i förordet till mässan *Se mej Gud*:

...I början av sjuttioalet vid ett Stiftsungdomsting på Stiftsgården i Rättvik berättade jag min vision av en nattvardsgudstjänst. Jag liknade den vid en rockkon-sert. Den täta atmosfär av delaktighet, hängivenhet och glädje som jag själv hade upplevt i samband med rockkonserter under andra hälften av sextioalet. /.../ visionen av rockmusiken som uttrycksmedel för att levandegöra den kristna trons centrala rit, mässan, har levt kvar i mig. Nu har jag i Västanfors församling /.../ fått uppleva hur en mässa med nya texter och rockmusik skapats.²¹

Detta ger en viktig bakgrund till den intensiva produktionen av mässor. Samtidigt avslöjar citatet något om musikalet. Visserligen skiljer sig musi-ken i hög grad från den ordinarie mässmusiken i Svenska kyrkans liturgi. Däremot är det tveksamt om rocken kan kallas "dagens ungdomsmusik". Där gäller snarare genrer som rave, rapp, techno m.fl., som i och för sig är släkt med rockmusiken. De mässor och sånger som behandlas här rör sig genremässigt mellan visa-pop-rock, d.v.s. musik som kallades ungdomsmu-sik under fyrtio- och femtiotalisternas tonårstid. I en av mässorna, *Döm-lemässan*, finns en sång (dock ingen av de ovan nämnda) som har den något modernare genrebestämningen "Triolkänsla à la Hip-hop".²²

¹⁹ En hel del av de mässor jag har studerat anger en avsikt eller ett övergripande tema för mässan. Till flera av mässorna finns också en genrebestämning – rockmässa, jazzrock, folkmusik etc. Därför kan jag se en risk med ovanstående sätt att presentera liturgiska sånger, då de rycks ur sitt sam-manhang, både textmässigt och musikaliskt. Det kan innebära besvärande krockar mellan såväl musikalisk som poetisk genre. Med en noggrann planering, som även inbegriper musiker, går det att använda olika delar av materialet och undvika störande stilkrockar. För egen del har jag erfarenhet såväl av detta som av motsatsen, då särskilt den musikaliska blandningen varit stor och inte verkat tillräckligt genomtänkt.

²⁰ *Gudstjänster under kyrkoåret* samt *Musikbilaga till Gudstjänster under kyrkoåret*; båda utgivna av Svenska kyrkans församlingsnämnd, Verbum, Stockholm 1998.

²¹ *Se mej Gud! En ung mässa från Västanfors församling*. Uppgifter, se not 13. Ur förordet (ej nummerade sidor). Ola Söderberg är kyrkoherde (och tillika prost) i Västanfors församling, född 1948 (enl. uppgifter i *Matrikel för Svenska kyrkan* 1996).

²² *Benedicamus – Tacka och lova Herren*, ur *Dömlemässan*, s. 17 i nothäftet. Uppgifter, se not 13.

UNG TEOLOGI I NUTID

I *Hela världen sjunger* skriver Per Harling i förordet:

Kyrkans sånger kanske inte förändrar världen, men de kommer aldrig att upphöra att ge hopp i hopplösa situationer, att ge styrka åt maktlöst liv, att ge ord och ton åt livets förundran, åt lovsången inför den inkamerade guden. Folkets sånger är dess teologi.²³

I de unga kristnas sånger kan vi ana något om deras teologi. Utifrån det ovanstående har jag valt att särskilt studera de sånger ur den senaste sångsamlingen som, vad jag kan utläsa ur materialet, ursprungligen producerats som en del av en mäsas.²⁴ Detta är ingen heltäckande undersökning och förmodligen går det att hitta sånger som säger något annat. Vidare ämnar jag enbart belysa ett par områden, medan det finns mycket annat som också är intressant, t.ex. hur Gud definieras, särskilt frekventa uttryck som ”öppnar sig”, ”genomlyst”, frånvaron av Jesus etc.

Motiveringen bakom att sätta just dessa sånger i fokus är mässans starka ställning bland unga människor (se ovan). Ytterligare anledning är att eukaristin inte bara är central för unga människor utan också centrum i den kristna tron. En som argumenterar för detta är Werner G. Jeanrond:

Hela vårt liv, alla våra relationer, vår konkreta erfarenhet av en gemenskap som svarar på Guds kallelse i Kristus i den kontext som vår fragmentiserade kyrka och värld utgör, allt skall förvandlas i denna symboliska handling.²⁵

Referenser hämtar jag bl.a. ur Ungdomsstyrelsens publikationer och undersökningar.

ÄLSKA MIG FÖR DEN JAG ÄR

En första iakttagelse är att innehållet i flera av dessa sånger väl överensstämmer med två andra sånger. Det är min erfarenhet att dessa tillhör favoriterna i många konfirmandgrupper och att de ofta används i konfirmationsgudstjänster.²⁶ Den ena ger uttryck för längtan, den andra för det svar den unga människan längtar efter:

²³ Harling, Per, *Hela världen sjunger*, Verbum (Stockholm) 1997, s. 3.

²⁴ Samtliga sånger som jag refererar till är publicerade i *Cantarellen 2*, med undantag för en, *Du vet väl om att du är värdefull*, som är publicerad i *Cantarellen*, se not 9. Numreringen i följande noter hänvisar till dessa publikationer. Se även not 13 för fullständiga uppgifter om de mässor jag hänvisar till. Eventuella liturgiska benämningar på de liturgiska satserna är hämtade ur mässpartiturerna.

²⁵ Jeanrond, Werner G., *Guds närvaro*, Arcus, Lund 1998, s. 178.

²⁶ Båda sångerna har också publicerats i konfirmandmaterialet *Puzzel – en tidning för konfirmander*, som kommer ut i en ny utgåva varje år. *Du vet väl om* i nr. 1 (1994) och *Älska mej* i nr. 6 (1995). Utgivare Michael Hjelt, Västerås.

Låt livet komma nära. Se mej för här är jag.
Min enda längtan nu och här. Älska mej för den jag är.²⁷

Du vet väl om att du är värdefull. Att du är viktig här och nu.
Att du är älskad för din egen skull. För ingen annan är som du.²⁸

I flera av sångerna ur mässorna hörs ett eko av dessa båda sånger – av frågor, tvivel och längtan efter bekräftelse. Och av övertygelsen om att vara sedd och bekräftad av Gud (eller oftare av ett något odefinierat "Du"). Tydligast är det i sångerna från mässan *Andetag i kosmos*, där inledningssången, *Här kommer jag*, anger tonen:

Här kommer jag med alla mina frågor. Med sån't jag tror men inte kan förstå.
Med allt jag vill men inte riktigt vågar och söker dig som ger mig mod att gå.²⁹

Temat fortsätter i mässans nästa sång, ett Kyrie. Här artikuleras även avståndet till det svårförståeliga "kyrkliga" språket.

Gud, finns du där? Gud, finns du nära? "Nåd" är ett ord som jag inte förstår. Gud finns du där? Gud, finns du nära? Gör du mig sällskap dom vågar jag gå? /.../ Duger jag nu? Duger jag ändå? /.../ Finns i ditt liv, finns i din frihet plats för en tro som är ynkelig som min...³⁰

Frågan i inledningen får svar i mässans sista sång, *Missa*:

Jag lever i din kärlek. Mitt liv är i ditt liv. Jag är av dina händer.
En aning av ditt "Bliv". Du lever i mitt öga, i varje andetag.
Jag lever i din kärlek. En aning av ditt "Bliv" blev jag.³¹

I *Mysteriemässans* Introitus/Tackbön, *Du är en bön*, uppmanar texten till stillhet och tystnad. Då kan oron stillas och vi kan höra rösten från barnet i oss som stumt skriker: "Hör mig". Då blir det möjligt att "våga den tillit som bor i ditt hjärta" och upptäcka att "Närvaron finns där, en kraft som vill bära".³² Ännu tydligare uttrycks det i sången med samma namn som mässan, *Mysterium* (Preludium/Postludium):

...Och allt genomlyses, uppståndelsens ljus, fyller rummet, bekräftar dig. Se livet fördjupas, ditt dolda jag blir berört av ett evigt nu. Och allt det du drömt om i hela ditt liv får ett svar: Du är sedd av Gud. Oh mysterium, Trons gåva är ett mysterium.³³

De flesta sångerna har ett klart individualistiskt perspektiv. Det är ett "jag" som frågar och längtar och "jag" eller "du" som är värdefull, sedd etc.

²⁷ *Älska mej*. Text: Marie Nilsson. Musik: Benny Andersson. *Cantarellen* 2, nr. 92. Frasen upprepas flera gånger med en enkel variation (Min enda önskan...).

²⁸ *Du vet väl om att du är värdefull*. Text och musik: Ingemar Olsson. *Cantarellen*, nr. 18.

²⁹ *Här kommer jag*. Text och musik: Tomas Boström. *Cantarellen* 2, nr. 36.

³⁰ *Gud, finns du där?* Text och musik: Tomas Boström. *Cantarellen* 2, nr. 28.

³¹ *Jag lever i din kärlek*. Text och musik: Tomas Boström. *Cantarellen* 2, nr. 40.

³² *Du är en bön*. Text och musik: Ingemar Johansson, *Cantarellen* 2, nr. 16.

³³ *Mysterium*. Text och musik: Ingemar Johansson, *Cantarellen* 2, nr. 53.

Enligt min mening svarar sångerna mot ett behov hos dagens ungdomar, ett behov av bekräftelse, av att duga. Vidare är just detta perspektiv inte så framträdande i den ordinarie liturgin i en svenskyrklig högmässa eller ens i *Den svenska psalmboken*. Däremot finns det, anser jag, anledning att se upp så att inte detta perspektiv blir allena rådande.

I *Vi har funnit ur Mysteriemässan*, med benämningen Credo, utvidgas bekräftelsen dock till att gälla hela mänskligheten.

Ja vi tror på det helande ljuset som bejakar en hel mänsklighet och gör oss till ett.
Ja vi bär på den svindlande tanken att Gud finns i gemenskapens mitt, som ett
Ljus i den kosmiska natten genomlyser han livet och gör – och gör det till sitt.³⁴

Det skall också noteras att i denna sång finns såväl Kristus som den heliga Anden omnämnda, vilket inte heller tillhör vanligheterna i de berörda sångerna. Kristus bor i ett absolut nu och är en Guds gåva inom oss alla, som vill hjälpa människan att se sig själv i nytt ljus. Anden är gåtfull och skingrar vår vilshenhet och öppnar tillvarons mening – och inte bara visar utan också förklarar vägen vi skall gå.³⁵

NU ÄR VÅR TID

Tidsperspektivet i sångerna är nästan uteslutande presens. Det är här och nu vi ställer våra frågor om vårt liv just nu, och möjligen i den nära förestående framtiden. Bekräftelsen sker också i detta ögonblick, i nuet.

I *Mysterium* får vi sjunga:

I detta benådade ögonblick nu när tillvaron öppnar sig.
Och allt genomlyses, uppståndelsens ljus, fyller rummet, bekräftar dig.
Se, livet fördjupas, ditt dolda jag blir berört av ett evigt nu...³⁶

I den ovan citerade *Gud finns du där?* poängteras också nuet: "Duger jag nu?". Det förflutna och historien, såväl den egna som Guds eller Kristus, bekräftas och sammanfattas i nuet. Den kosmiske Kristus "bor i ett absolut nu"³⁷ och i Credosatsen i mässan *Andetag i kosmos, Jag tror på en Gud, en enda*, står också nuet i centrum. Alla tre personerna i Gudomen verkar i nuet, och "evighet" har mer av kvalitet än av tidsaspekt över sig:

1. Jag tror på en Gud en enda, en konstnär som målar liv
Så tar han ett ord och formar, en evighet inuti.
2. Jag tror på en Gud, en enda, ett gudabarn, mänskoso.
Med kärleken vill han öppna en evighet inifrån.

³⁴*Vi har funnit*. Text och musik: Ingmar Johansson, *Cantarellen* 2, nr. 88.

³⁵*Vi har funnit*, se ovan.

³⁶*Mysterium*. Text och musik: Ingmar Johansson, *Cantarellen* 2, nr. 53.

³⁷*Vi har funnit*. Text och musik: Ingmar Johansson, *Cantarellen* 2, nr. 88.

3. Jag tror på en Gud, en enda, en Ande, mysterium som andas i evigheten och öppnar mitt inre rum.³⁸

Även det *Helig* eller *Nu sjunger universum*, som ingår i samma mässa, är en lovsång i nuets perspektiv:

Nu sjunger universum, hela rymden /.../ Och allt som andas, allt som lever sjunger sitt "Helig, helig, helig är du, Gud" /.../ Nu öppnas alla murar i en lovsång, för helig, helig, helig är du, Gud.³⁹

I *Helig* ur *Se mej Gud* finns däremot ett tidperspektiv som är öppet såväl för vår egen framtid som för Guds tidsöverskridande existens:

Du är större än allt, men blev en av oss. Du ger oss ett liv att leva.
Du spränger all tid, av kärlek till oss vill du vara alltid nära. Alltid nära.⁴⁰

Denna utblick finns också i *Nu går vi till bordet*, offertoriepsalm i *Dömlämssan*, även om nutidsperspektivet dominerar:

Nu går vi till bordet som bjuder liv bortom död och grav.
Herren är här mitt ibland oss. Han lever och verkar idag.
Uppståndelsens mysterium delas i vin och bröd.
Tillsammans vi tackar Dig Herre, som rår över liv och död!⁴¹

JAG, MITT INRE RUM, MINA FRÅGOR, MITT LIV, MIN TRO, NU!

Det är också intressant att se vad som inte nämns i sångerna. Som jag tidigare påpekat är perspektivet nästan uteslutande individualistiskt. De existentiella frågorna rör mig och mitt liv. Gud ger mig vägledning, slösar sitt goda på mig, finns i min vardag.⁴² Endast vid ett par tillfällen anar man en medmänsklighet, ett Gudsfolk eller ett vi.

Så gott som helt frånvarande är problem och frågeställningar som rör ondskan i världen, fattigdom, krig eller längtan efter solidaritet, rättvisa och frihet även utanför det egna livet. När perspektivet en gång vidgas till att omfatta mänskligheten, i *Vi har funnit*, är det för att utbrista i jubel och besjunga det goda, heliga livet.⁴³ Notervärt i detta sammanhang är att vid ett par tillfällen, i sånger ur *Mysteriemässan* som inte kommit med i *Cantarellen*, nämns världens lidande.⁴⁴

³⁸ *Jag tror på en Gud, en enda*. Text och musik: Tomas Boström. *Cantarellen* 2, nr. 42. Även psalm 810 i *Psalmer i 90-talet*, Verbum, Stockholm 1994.

³⁹ *Nu sjunger universum*. Text och musik: Tomas Boström. *Cantarellen* 2, nr. 60.

⁴⁰ *Helig*. Text: Per-Håkan Sandberg. Musik: Per-Håkan Sandberg och Lars Tingström. *Cantarellen* 2, nr. 33.

⁴¹ *Nu går vi till bordet*. Text och musik: Leif Nahnfeldt. *Cantarellen* 2, nr. 58.

⁴² Se t.ex. *Vart steg som jag går*. Text och musik: Anders Bergqvist. *Cantarellen* 2, 86.

⁴³ *Vi har funnit*. Text och musik: Ingmar Johansson, *Cantarellen* 2, nr. 88.

⁴⁴ Se t.ex. *Om du nu finns* (Kyrie) ur *Mysteriemässan*. Uppgifter om förlag etc., se not 13.

Såväl ungdomars koncentration på nutiden som det individuella perspektivet visar sig också i Ungdomsstyrelsens skrifter. *Ny tid – Nya tankar?* är en undersökning om ungdomar och deras värderingar.⁴⁵ En del av undersökningen gäller ungdomars tankar om framtiden. En fråga rör egenskaper i det framtida arbetet. Det viktigaste för ungdomarna är, enligt undersökningen, att arbeta med trevliga arbetskamrater och att arbetet bidrar till att utveckla personligheten. Det som i rangordningen får minst poäng är att genom arbetet bidra till en mänskligare värld.⁴⁶ Ett liknande resultat visar sig vid frågan om vad som är viktigt att ha uppnått vid 35 års ålder och vilket som värderas högst i valet mellan familj, fritid, arbete, engagemang etc. Resultatet visar att högst värderas ett eget boende, fast anställning, tryggt familjeliv och självförverkligande, medan engagemang i det lokala samhället hamnar sist på prioriteringslistan.⁴⁷

Anders Wellsmo kopplar ihop individualiseringen, avsaknaden av vuxna förebilder som är verkligt vuxna (och inte fyrtioåriga tonåringar) samt svårigheterna att få fast jobb till ungdomars fixering vid sig själva.⁴⁸

– Man måste ha något att frigöra sig till, inte bara ifrån. När det inte gör det tror jag att tonåringarnas fixering vid sig själva ökar. När man inte kan sätta något hopp till framtiden får man sätta den till sig själv.⁴⁹

Liknande tankar presenterar Jonas Frykman, professor i etnologi i Lund. Han menar att problemen i dagens samhälle inte är väsensskilda från tidigare generationers. Arbetslösheten var stor även på trettio-talet, generationsmotsättningar har alltid funnits. Den stora skillnaden är att vuxenvärlden inte har samma tilltro till framtiden och därigenom inte heller till ungdomen som man t.ex. hade på trettio-talet.⁵⁰

I *Ungdomstid* 1997:1 ges också ett par exempel på unga människors engagemang för en bättre värld, inte genom ett organiserat föreningsliv utan på andra sätt. Tre ungdomar ur AFA – Antifascistisk Aktion – intervjuas om sitt sätt att kämpa för ett bättre samhälle genom demonstrationer och motdemonstrationer, som även inkluderar stenkastning.⁵¹ Vidare berättas om

⁴⁵ *Ny tid – Nya tankar?* Ungdomars värderingar och framtidstro. Ungdomsstyrelsens utredningar 10, (Stockholm) 1998. På regeringens uppdrag har Ungdomsstyrelsen gjort en värderingsstudie om ungdomars värderingar och eventuella förskjutningar i tiden. Undersökningen genomfördes sommaren 1997 och omfattar både ungdomar och vuxna. Den bygger på enkätsvar från 4 000 personer, varav 3 300 från ungdomar. Ungdomar i detta sammanhang är personer mellan 16 och 29 år.

⁴⁶ *Ny tid – Nya tankar?*, s. 113ff.

⁴⁷ *Ny tid – Nya tankar?*, s. 106f.

⁴⁸ *Ungdomstid* 1997:1. *Sökare i tiden*. Populärvetenskaplig tidskrift om ungdomars villkor som gavs ut av Ungdomsstyrelsen, Stockholm. Ur artikeln *Kroppen är min rustning* av Kajsa Asklöf. Intervju med psykologen Anders Wellsmo, s. 95f.

⁴⁹ *Ungdomstid* 1997:1. Ur intervju med Anders Wellsmo, s. 96.

⁵⁰ *Ungdomstid* 1997:1. Ur artikeln *Det är alltid en ny tid* av Björn Rönnblad. Intervju med Jonas Frykman, s. 10f.

⁵¹ *Ungdomstid* 1997:1. Artikeln *Att göra motstånd är vårt ansvar* av Karin Samuelsson, s. 76ff.

hur tre unga flickor från Göteborg åker till Nicaragua på studieresa och efter hemkomsten ändrar inställning. En av flickorna, Macarena, som inte tidigare engagerat sig politiskt, säger efteråt att hon insett vikten av att ta ställning och arbeta för rättvisan.⁵²

APOKALYPS – EN MÄSSA FÖR MER ÄN NUET OCH JAGET

Även om det inte märks i de ovan nämnda sångerna, finns det alltså i ungdomsvärlden, trots en stark individualiseringstrend, enligt Ungdomsstyrelsens publikationer tecken som tyder på ett internationellt engagemang, ett engagemang som söker sig andra vägar än genom etablerade organisationer.

Detta visar sig också i Ingmar Johansson senaste mässa: *Apokalyps – en mässa i den yttersta tiden*.⁵³ Titeln låter oss ana en känsla för vad som är kommersiellt gångbart, men innehållet bryter på flera punkter både mot Johanssons tidigare mässa och mot sångerna ovan ur andra mässor. Här har den existentiella frågan vidgats till att gälla världens fattiga och den sargade jorden – och krig, hungersnöd, lidande och död nämns redan i andra sången, *Apokalyps* (Beredelseord), liksom medvetenheten om att människans kallelse och ansvar går utöver det egna jaget:

Jag har gått en längre tid nu med en djup sorg i mitt blod
finns det någon framtid för vår arma gamla jord.
Vi är blinda i vår själviskhet vår bortvändhet från Gud
denna vår synd, vår skuld min Gud, de saknar mat.
Varje gång jag ser ett barn med sorgsen, vuxen blick
tänker jag på kallelsen, på det uppdrag mänskan fick
Säg mig finns det nå't hopp för hennes lidande kropp. *Apokalyps*.⁵⁴

Även själva måltiden sammankopplas med solidariteten, och i *Marana ta* (Offertoriepsalm) ryms också eskatologin:

Vi bryter brödet, välsignar kalken en försonad enad mänsklighet
ser varje folkslag, kultur och språkgrupp genomlyst av korsets hemlighet
Vi smakar hoppet du levde, lärde, solidaritetens sakrament
vi dricker löftet om jordens framtid Din globala ankomst, transcendens.⁵⁵

Det utsträckta tidsperspektivet finns i flera sånger. Så t.ex. i *Till vem skulle vi gå* (Credo), där även den rumsliga begränsningen överskrids och treenighetens mönster ges plats:

⁵² *Ungdomstid* 1997:1. Artikeln *Solidaritetsresa väckte insikter och gav framtidsmål* av Karin Samuelsson, s. 80ff.

⁵³ För uppgifter om förlag etc., se not 5. De liturgiska benämningarna inom parentes är Ingmar Johanssons egna.

⁵⁴ *Apokalyps*, ur texthäftet till CD:n, s. 3–4.

⁵⁵ *Apokalyps*, s. 11.

Du är paradoxens gåta överallt och ingenstans
Du färdas alla riktningar som om avstånd inte fanns
synlig fast osynlig Du är en och ändå tre
vår Skapare, Försonare och en varm Livgivare.⁵⁶

Även slutsången, *En gång* (Benidicamus),⁵⁷ pekar utöver nutiden in i hoppet om ”en ny himmel, en ny jord” (förf. citat) då livet skall bli som det är tänkt. Här beskrivs också nattvarden i ljuset av detta framtidshopp:

Ja, nattvarden kan liknas vid ett fönster, ett profetiskt panorama
en livstolkande händelse i ljuset av korsfästelsens drama
en dag ska mänskligheten genomlysas av den framtid som ska komma
en dag ska vår moder jord fullkomnas av den som kan fullkomna, fullkomna.⁵⁸

Ur en mäsas gård går det givetvis inte att dra slutsatser som gäller för mer än just denna. Förutom det ovan sagda är det ändå intressant att notera en klart högre frekvens av tydliga referenser till Jesus/Kristus. I *När en människa vaknar*⁵⁹ nämns både den korsfäste Kristus och den uppståndne Kristus, och sången *Rakt igenom sekler* handlar i sin helhet om ”profeten, Mästaren från Nasaret”, han som lämnat graven och är Herren som lever.⁶⁰ Vidare finns Gud inte enbart inom oss eller i höjden. Gud har stigit ner i djupen, omfamnar hela universums mörker, besegrar ondskans kaosmakt på korset, kallar oss i dopet och går vid vår sida som en syster, en bror och vår bästa vän enligt mässans *Ära vare Gud i djupen* (Gloria).⁶¹

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de trender som ligger i tiden också fått genomslag i det urval av mässånger som finns i *Cantarellen 2*. Individualismen, det egna behovet av bekräftelse och ett liv i nuet – utan något större mått av varken historia eller framtid – står i centrum. Vidare har Jesus/Kristus en undanskymd plats till förmån för Gud. En reflektion utifrån dessa iakttagelser är att eukaristins huvudmotiv, gemenskapen kring bordet och åminnelsen, fördunklas.⁶² Vidare att gudstjänstens syfte blir ensidigt, inriktat på individens bekräftelse. Apokalyps låter oss ana att det finns andra perspektiv med större utrymme för gemenskapen – såväl i svaret för jorden som i lovsången och bönen. Här ryggar man varken för korset eller treenighetens mysterium. Tidsperspektivet på tillvaron vidgas och gudstjänsten blir i sig gränsöverskridande både vad gäller tid, rum och innehåll.

⁵⁶ Apokalyps, s. 10.

⁵⁷ Apokalyps, s. 14.

⁵⁸ Apokalyps, s. 14.

⁵⁹ Apokalyps, s. 8.

⁶⁰ Apokalyps, s. 9.

⁶¹ Apokalyps, s. 8.

⁶² Se t.ex. Power, David, *The Eucharistic Mystery*. Gill and Macmillan, Dublin, 1992.

Summary

In the Church of Sweden, as in other churches in the world, one can see over the last decades an increasing interest in producing new liturgical songs.

It is not only a matter of making new melodies for the common world in the official liturgy—nowadays there are also complete liturgies produced with new words as well as new melodies. The newest songbooks for youth work in church contain many of these songs, and the songs as well as the new eucharistic liturgies are used frequently, particularly in services for young people.

This article is a brief study of the theology of some of these new liturgical songs. Below, I have noted some of my observations.

1. It is obvious that present-day trends in society are reflected in the songs. So is, for example, individualism a big issue there. The subject of the songs is preferably “I”—and this subject longs for confirmation, longs to be somebody, longs to be seen as the child of God.

2. The questions are the problems of the individual human being—“I am lost, I am alone, I don’t understand why this has happened to me”, etcetera—whereas the problems of other people, of the world, or of the evil are not mentioned.

3. The time is “now”. The past and the future are not very interesting. The most important thing is that “I” can feel God’s closeness right now.

4. It is not always clear in the songs to whom this “I” addresses itself. It is sometimes “God” and sometimes “you”. Jesus or Christ is missing completely. In one of the eucharistic liturgies, He is not mentioned at all!

What is said above, refers to the majority of the songs in my study. In a new eucharistic liturgy, called *Apokalyps* (Apocalypse), also other traces are being shown. The world and the evil are realities, and the cry is not so much for “me” as for the world and humankind. Here, even Christ has a place, and an important rôle to play.

Perhaps this new liturgy is an example of a possibility to produce new songs without reducing the eucharistic theology and its most important content: the Holy Communion and the remembrance of Christ.